

ПЕДАГОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ МИСТЕЦТВА НА УРОКАХ ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ

Протягом багатьох віків учені намагалися розкрити сутність мистецтва як специфічного складника культури суспільства, що здійснює певні соціальні функції. Постановку питання про значення мистецтва для формування духовності людини зустрічаємо у творах античних мислителів, у філософських трактатах епох Відродження і Просвітництва; велику увагу людинотворчій ролі мистецтва приділяли у своїх філософсько-естетичних працях І. Кант, Г. Гегель. На гуманістичній, соціально-перетворювальній місії мистецтва наголошували у своїй спадщині видатні українські художники-мислителі: Т. Шевченко, І. Франко, Л. Українка.

Власне педагогічний аспект питання про роль мистецтва у становленні особистості полягає в тому, що воно стимулює емоційний та інтелектуальний розвиток індивіда, сприяє його духовному збагаченню, прилученню до загальнолюдського досвіду.

Загальновідомо, що специфіка мистецтва (у всій різноманітності його видів, жанрів, стилів) полягає в емоційно-образному способі відображення дійсності. Вплив його на внутрішній світ особистості має комплексний характер, що пов'язано з поліфункціональністю мистецтва.

Головним предметом мистецтва є сама людина – її душа, її внутрішній світ, думки, почуття, настрої, сутність її суспільних і особистісних ставлень, типові людські характери, ідеї, вчинки. Інакше кажучи, мистецтво постає як «практичне людинознавство», і у цій своїй якості воно відіграє вагому роль у соціалізації індивіда, становленні досвіду людських стосунків, збагаченні комунікативного потенціалу особистості. Будучи фіксованим у культурних формах досвідом сприйняття світу, мистецтво дозволяє дитині побачити світ чужими очима, відчуті і осягнути внутрішній світ іншої людини, воно формує досвід почуттів та поведінки «в ситуаціях, які ще реально не пережиті» [4, с. 39].

За допомогою виражальних засобів свого виду мистецтва митець не лише спілкується зі своїм «адресатом» у часі і просторі, але й створює відповідне емоційне тло для спілкування між собою цих «адресатів» [3]. Тому важко переоцінити роль мистецтва у вихованні особистості, її орієнтації у соціумі, формуванні вміння правильно

спілкуватися з навколишнім світом, у активному становленні комунікативного досвіду.

Специфіка мистецтва нерозривно пов'язана з особливостями художньо-образного мислення і художнього образу, який є своєрідною «клітинкою» твору мистецтва. На відміну від поняття, художній образ виступає як єдність раціонального і емоційного. Завдяки художньо-образному вираженню ідей, утілених у мистецькому творі, вони не лише раціонально пізнаються, але й пристрасно переживаються, входять у свідомість людини як відчуті і привласнені, тобто у процесі сприйняття художнього твору відбувається суб'єкт-суб'єктна ідентифікація.

Під час сприйняття мистецького твору на уроці художньої культури актуалізуються такі емоційно-психологічні механізми, які за своєю суттю є механізмами спілкування. За допомогою цих специфічних психологічних механізмів – ідентифікації, співпереживання, синхронізації, навіювання, наслідування – у процесі художнього сприйняття в учня виникає можливість вийти за межі власного «Я», перебороти просторово-часову обмеженість [1, с. 116], вступити у спілкування-діалог з героями твору і пережити, «приміряти» їхні думки, вчинки на себе, через співучасть та ідентифікацію відтворити структуру чужого досвіду у власній життєдіяльності.

Мистецтво через художнє узагальнення допомагає засвоїти школярам опосередкований інтегрований соціокультурний досвід людства, який стимулює їхнє подальше духовне вдосконалення. Через мистецтво «в найбезпосереднішій формі індивіду розкривається смисл людської культури» [2, с. 280].

Існує традиційний поділ мистецтв на види, в основі якого лежать уявлення про зміст мистецтва, закріплені різними матеріальними засобами (колір, об'єм, звук, рух). Відповідно до цієї класифікації мистецтва поділяються на художню літературу, музику, образотворче мистецтво, театр, кінематографію, хореографію, цирк.

Крім змістових критеріїв, в основу класифікації можуть бути покладені й інші параметри. Поширений в естетиці поділ мистецтв на просторові (статичні) – образотворче мистецтво, архітектура – і часові (динамічні) – театр, танець, музика.

Оскільки для сучасного мистецтва характерною є наявність синтетичного художнього образу, запропоновані класифікації стають все умовнішими. Синтетичний образ широко використовує кіно,

включаючи засоби, вироблені у межах традиційних видів мистецтва – світло, колір, звук, слово. Такий образ створюється в літературі, музиці (світломузика), живописі (голографія), естрадних виставах, пантомімі. Отже, і самі мистецтва, і мови різних видів мистецтв тісно взаємодіють між собою і вписані в загальний культурний контекст.

Взаємодія видів мистецтв через міжпредметні зв'язки, використання їх на уроці художньої культури закладає фундамент для творчої діяльності учнів, розвитку їх як суб'єктів спілкування: заняття мистецтвом дозволяють школяреві виразити власне «Я», своє бачення і сприйняття світу, людей, ставлення до них.

Синтетичне використання різновидів мистецтва у вихованні дітей одним із перших у вітчизняній мистецькій педагогіці обґрунтував і практично реалізував відомий український етнограф, хореограф, композитор і педагог В. Верховинець. У відомому посібнику «Весняночка» (1924 р.) ним розроблені теоретичні засади комплексного використання музичного, хореографічного і драматичного мистецтва у виховному процесі, викладено український музично-ігровий репертуар для дітей.

Отже, мистецтво, взяте у всій різноманітності видів і жанрів, є потужним джерелом розвитку духовного потенціалу особистості. У соціально-педагогічному сенсі мистецтво постає суспільно доцільним способом виховного впливу на індивіда, формування його світогляду, моральності, досвіду соціальної поведінки.

Список використаних джерел:

1. Культура жизни личности : Проблемы теории и методологии социально-психологических исследований / Л. В. Сохань, В. А. Тихонович, Е. А. Донченко и др. – К. : Наукова думка, 1988. – 192 с.

2. Мазепа В. И. Культура художника / В. И. Мазепа, В. П. Михалёв, А. В. Азархин. – К. : Мистецтво, 1988. – 335 с.

3. Приходько Г. Роль суміжних мистецтв у формуванні культури міжособистісного спілкування (з досвіду позакласної роботи на музично-педагогічному факультеті) / Г. Приходько // Культура педагогічного спілкування як фактор гуманітаризації сучасної освіти : Матеріали міжрегіональної наукової конференції. – Суми, 1996. – С. 266–267.

4. Шевнюк О. Л. Формування художньо-естетичного досвіду майбутнього вчителя : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Шевнюк Олена Леонідівна. – К., 1995. – 202 с.